

УДК 821.161.2'06: 2-526.62

Олена МАТУШЕК

ОБРАЗ БОГОРОДИЦІ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТОЛІТТЯ

У цій статті розглядається літературний образ Куп'ятицької ікони Богородиці з книг архієпископа Чернігівського й Новгород-Сіверського Лазаря Барановича «Żywoty świętych» та ректора Київської колегії Іоанікія Галятовського «Небо нове». Оповідання-міраклі аналізуються як наративні тексти, основною подією яких є богородичне чудо. Образ Божої Матері розглянутий через її основні функції (Помічниця, Заступниця, Цілителька, Дарителька та ін.).

Ключові слова: образ Богородиці, наратив, оповідання-міраклі, функції дійових осіб, екфраза.

Наукова інтерпретація проблеми стосунків літератури і релігії, а особливо етико-естетичної функції церковних образів та мотивів у кодї національної культури різних епох, здаються необхідною передумовою для вироблення об'єктивної новочасної концепції історії української літератури. Загальновизнано, що для українського літературного бароко надзвичайно важливим є широке використання релігійних символів, богословських ідеологем для створення строкатої, внутрішньо напруженої та суперечливої картини світу. Причому, з огляду на саму природу барокового мистецтва пріоритет надавався власне тим образами релігійної культури, які містили в собі символічний або провіденційний зміст, включали елемент антиномічності, внутрішньої суперечливості. Саме це виступило на перший план в образі Божої Матері: діва, що стала матір'ю, земна людина, що народила небесного царя, історична особа, котра вмістила понадісторичні вартості, передусім ідею всеосяжної материнської любові, здатної поширитися не тільки на окремих осіб, а й на цілі країни та народи.

Саме в часи бароко автори, що репрезентували Київську митрополію, часто звертаються у текстах до образу Богородиці, представленого через ікони, що прославилися дивотворенням.

Українські гуманітарії все частіше звертаються до вивчення сакральних образів в українській літературі й фольклорі, розкриваючи ще не розкриті проблеми. Зокрема, Н. Сиротинська дослідила літературну творчість українського бароко на богородичну тему крізь призму літургійних книг та середньовічної гимнографії [12]. І. Кметь вивчала апокрифічні мотиви образу Божої Матері в українському фольклорі [6]. *Завдання* цієї роботи: дослідити способи репрезентації образу Пресвятої Богородиці, визначити його функції, розглянути сюжети з ним на прикладі оповідань-міраклів від Куп'ятицької ікони, надрукованих у збірці «Небе нове» Іоанікія Галятовського.

В Україні XVII століття було багато чудотворних богородичних ікон. Найбільш знані з них ставали об'єктом відображення в літературі. Це – Києво-Печерський образ, чернігівські Єлєцька та Іллінська ікони Богоматері та Куп'ятицький хрест. Про образ з далекого від Києва поліського села Куп'ятичі писали Іларіон Денисович, Іоанікій Галятовський, Лазар Баранович, а гравюри цього чудотворного образу доволі часто з'являлися у виданнях киево-печерської та чернігівської друкарень. Тобто про нього згадували ледь не частіше за місцеві святині. З чим же була пов'язана така увага?

Ікона Куп'ятицької Божої Матері – одна з найстаріших святинь Київської митрополії. Її чудесне з'явлення сталося 1182 року. На його місці незабаром побудували храм. І тільки в 1629 році тут виникає чоловічий монастир, одним з настоятелів якого був Іларіон Денисович. 1638 року у Києво-Печерській лаврі він видав польською мовою збірку «Parergon», присвячену чудесним подіям у Куп'ятичах. Увага до образу з села князівства Литовського була пов'язана з тим, що монастир, де знаходилася чудотворна ікона, підпорядковувався Печерській лаврі. Відповідно, прославлення цього образу підсилювало центр, а це було актуальним для церковної політики Петра Могили. Не випадково, очевидно, книга «Parergon» вийшла не окремо, а як додаток до збірки «Гератовруція» Афанасія Кальнофойського, яка розповідала про Києво-Печерську лавру, її святих та богородичну ікону [5].

Окрім того, образ Куп'ятицької Божої Матері вже своєю формою (хрест-енколпійон з Божою Матір'ю) мав підкреслено

антипротестантський характер, що надавало книзі оповідань-міраклів полемічного значення.

Нова хвиля популярності ікони у XVII столітті пов'язана з іменем ректора Київської колегії, архієпископа Чернігівського й Новгород-Сіверського Лазаря Барановича. З 1651 по 1655 рік він був настоятелем Кирилівського, Куп'ятицького й Дятловецького монастирів. 1656 року майбутній владика привіз Куп'ятицьку ікону до Києва, де вона з часом стала однією з реліквій Софійського собору, тодішньої офіційної митрополичої резиденції [12, с. 13]. Іншими словами, саме ця святиня стала духовною опікункою Київської митрополії, а Лазар Баранович прилучився до поширення її культу. Принаймні протягом першого року перебування в Києві ікона побувала в кількох українських монастирях, а саме – київському Микільському та новгород-сіверському Спасо-Преображенському [9, с. 21]. Лазар Баранович присвятив їй польськомовний вірш у збірці «*Żywoty świętych*» (1670). Ключовими образами поезії стали образи хреста та Диви Марії. Використавши євангельські події, де є ці два образи, автор вибудовує образ Богородиці-захисниці й заступниці людства перед гнівом Божим на страшному суді [1, с. 120 – 121]. Закінчується поезія закликком до всіх шанувати Куп'ятицьку ікону, до священиків – поширювати її культ у парафіях та носити куп'ятицький хрест. У такий спосіб Лазар Баранович вписує цей чудотворний образ у християнський богородичний текст, акцентуючи на функції Богородиці як заступниці людства. Архієпископ Чернігівський і Новгород-Сіверський знав, що ця ікона була святинею родини Копців, і тому турбувався, щоб вона не була забрана з Києва до Речі Посполитої [9, с. 95].

Найвідомішим популяризатором цієї ікони у другій половині XVII століття став ректор Київської колегії, настоятель багатьох монастирів Іоанікій Галятовський. До образу Куп'ятицької Богородиці він звертається у розділі «Чуда Пресвятои Богородици Купятицкой» книги «Небо новое», що була надрукована у 1665, 1666 та 1699 роках.

У передмові до читача автор визначає мету видання книги словами: «для науки людемъ, и на похвалу Пресвятой Богородици, на праздник Богородичень» [4, арк. I]. На функціях оповідань-міраклів автор застановляється й далі: «Тыми чудами могут вс

християне православний веру свою спирати, и всем людемъ невернымъ геретыкомъ, жыдом и поганомъ отпоръ давати, и сами ся въ добрыхъ учынкахъ будовати, и дедичами Царствія небесного зостати», – говорить він [4, арк. I]. Такий вислів у передмові підкреслює апологетичну й повчальну функції книги, що, зважаючи на тривалу релігійну полеміку, цілком мотивовано.

Домінантним образом збірки Іоанкія Галятовського є образ Божої Матері, він є інтегруючим елементом книги. Події життя головного образу структурують текст на початку, а далі об'єктом відображення стають богородичні реліквії, відпустові місця, святині. Дива, описані в оповіданнях, поділяються на прижиттєві й ті, що відбулися після Успіння. Особливої уваги автор надає оповіданням про дива від богородичних ікон, акцентуючи, з його точки зору, на найбільших православних святинях – Іверській, Печерській та Куп'ятицькій іконах.

Іоанкія Галятовський з 29 оповідань-міраклів книги «Parergon» залишив 16. Він опустив повчальні роздуми до оповідань з назвою «Parenesis», зігнував поділом матеріалу на тематичні розділи, скоротив оповідання-міраклі й випустив історичні відомості. Головною подією в кожному з 16 текстів Галятовського є богородичне диво, що відбулося в фіксований час і так чи інакше пов'язане з храмом або монастирем. Оповідання ці сюжетні, у них діє обмежена кількість персонажів, богородичне диво тут є ключовою подією. Усе це дозволяє проаналізувати їх як оповідні тексти.

Розділ починається з оповідання про з'явлення ікони. Його сюжет побудований на основі хронологічного плину подій. Початок традиційний для текстів подібного змісту. Автор визначається з просторовими параметрами оповіді: «Купятичи село єсть в князстве Литовскомъ в повете Панскомъ» [4, арк. 194 зв], віком та родом занять візіонерки: «Девуца в молодыхъ летех, на имя Анна, пасучи быдло отца своего, обачила межы деревами святость великую» [4, арк. 194 зв]. Знайдення ікони можна схарактеризувати як видіння, чудесність якого передана через світло, яке й привабило головну героїню. Текст містить скупий, але чіткий опис ікони: «Крестик, висячий на дереве, на котором крестуку нарысованный єсть образъ Пречистой Девы Богородици» [4, арк. 195]. Оповідання про знайдення ікони побудоване за

принципом ретардації: хрестик чудесним чином тричі повертається на місце, де спочатку його знаходить сама Анна, потім – з батьком Василем, а далі – з селянами, які прийшли на місце з'явлення. Оповідання має причинно-наслідкову структуру: на місці з'явлення ікони побудовано церкву.

Друге оповідання тематично пов'язане з першим. Часовий показник, який водночас є вказівкою на причину («Татарі Гди спалили церкву Купятицьку»), вказує на давність і першої, й другої подій. Очевидцем нового з'явлення ікони є Пелгрим Іоаким, який, «идучи дорогою мимо тоє местце, обачил там светлость великую на земли» [4, арк. 196]. Він повідомляє мешканцям села про це – і вони знов знаходять образ.

Дослідник Т. Павел відзначив, що в основі повісткування лежить рівновага, котру треба встановити, необхідність, що потребує свого задоволення. У більшості оповідань станом речей, що мобілізує енергію героїв, є хвороба (оповідання 9, 10, 11) або одержимість бісом (13, 15). Вказівка на подібну причину в кожному окремому випадку надає реалістичності оповіданням. В оповіданні сьомому це колективний образ і загальна проблема: «духовнии» носили образ Пресвятої Богородиці по Куп'ятичах, що позбавило село від морового повітря [4, арк. 199 зв].

Герої досить схожі між собою. Основні їх дії можна представити за такою схемою: хвора людина дає обітницю після оздоровлення прийти до ікони (або монастиря) і згодом виконує її (оповідання 9, 10, 11). В основному в оповіданнях є інформанти – реалістичні деталі, якими характеризуються герої, а саме – вказівка на вік, місце мешкання, рід занять. Інколи подається детальна інформація про місце мешкання героя оповідання: Пінський повіт – оповідання 1, 6, 9, 16, село Городище – оповідання 10, місто Пінськ – оповідання 11, село Ставок Пінського повіту – оповідання 16. Характеристика дійових осіб дається або тільки за іменем, або іменем та прізвищем головного персонажа: Ганна (оповідання 1), Йоаким (оповідання 2, 3, 4), Веніамін (оповідання 6), Григорій (оповідання 8), Сава Козлаковський (оповідання 9), Тимофій Неліпович (оповідання 10), Марія Мігальова (оповідання 11), Павло (оповідання 12), Марина Токаревська-Петровська (оповідання 13), Павел Дзевалтовський (оповідання 14), Пелагія Трушкова (оповідання 15). Не називається по імені лише злодій з

оповідання п'ятого, хвора людина («єдин чоловік») з оповідання шістнадцятого. Дуже рідко вказується вік персонажа: в оповіданні першому зазначено, що дівця була молода. Герої оповідань характеризуються за професією чи родом діяльності: прочанин (оповідання 2, 3, 4), пономар (оповідання 3, 4), ченець (оповідання 6, 12), служник при монастирі (оповідання 8). Конче автор називає хворобу, на яку страждає людина, або вказує на тяжкий стан персонажа (оповідання 9, 10, 11, 13, 14, 16). Якщо схарактеризувати героїв з моральної точки зору, то це – праведники або розкаяні чи нерозкаяні грішники. Кожен отримує винагороду (чи покарання) за своїми справами.

Виклад подій в оповіданнях відтворений у своїй фабульній послідовності. Часові прив'язки винесені автором на маргінес (це – роки з 1607 по 1634), окрім перших чотирьох оповідань, присвячених знайденню ікони, побудові першої дерев'яної церкви, татарській навалі.

Простір у розділі організований доцентрово. Найсакральніше його місце – храм, де перебуває чудотворна ікона. Зміни у стані героїв пов'язані з переміщенням з маргінесу до центру. Часом відмова від цього – причина смерті персонажа (оповідання 16). Ю. Лотман, аналізуючи середньовічні тексти, зазначав, що будь-яке пересування в географічному просторі є відзначеним в релігійно-моральному плані [7, с. 298]. У Галятовського будь-яка подорож до ікони пов'язується з мотивом покаяння, а зміни фізичного стану людини настають після сповіді, молитви, щирого каяття і причастя, тобто суто церковних форм спілкування з Богом. Найчастіше Діва Марія в цих оповіданнях виконує функції помічниці, а точніше лікарки-цілительки. Богородиця передає та спрямовує свою силу через Куп'ятицьку ікону на людей, які потребують її допомоги.

Одним із художніх прийомів в оповіданнях є видіння людям, які потребують допомоги. Образ з'являється їм у снах. Практично це візії, які за своїми ознаками відповідають типу тексту діалогічної екфрази. Термін розуміється нами за визначенням дослідниці Н. Брагінської як бесіда, пов'язана з зображенням, що має його опис [3, с. 275]. У шести з шістнадцяти оповідань про Куп'ятицьку ікону є з'явлення Богородиці. Всі вони позбавлені візуальних імперативів та візуальної лексики. Послідовно один з

учасників бесіди (Богородиця) є екзегетом, тобто сенс її появи стає зрозумілий з її ж слів. Промова Божої Матері має ознаки перформативу, ознаками якого є співпадіння слова й дії та самореференціальність. Слова головної героїні інтерпретуються в акті висловлювання, її як суб'єкту висловлювання притаманна особлива компетенція [8, с. 108].

У Галятівського часто діалог редукується до вказівки на бесіду, що відбулася (оповідання 5, 10), або ж він представлений монологічним зверненням святої до звичайної людини. Наприклад, в оповіданні дев'ятому Саві Козлаковському з'являється Пресвята Богородиця. Образ виявляє себе через монолог, звернений до хворого: «Чему лежиш, розпачаючи, встань, вислухана єсть молитва твоя» [4, арк. 200 зв – 201]. Фраза, вкладає в уста Божої Матері, її перформативні параметри, тобто співпадіння слова і дії, функція образу Богородиці як цілительки викликає виразну аллюзію євангельських див Ісуса. Ця дія вписана в діалогічну ситуацію: спочатку потребуючий молиться до Пресвятої Богородиці з проханням продовжити життя для покаяння й поклоніння Куп'ятицькому образу, а потім отримує словесну й дієву відповідь. З'явлення Богородиці стало подією, яка спричинила зміну фізичного стану героя. Якщо до цього він був «зело зраненный, маючи килканадцять ранъ шкодливыхъ, ... не могучи уже мовити устнами» [4, арк. 200 зв], то після розмови з Дівою Марією настають релевантні зміни – герой, «вставши ходити и мовити почаль, раны его шкодливыи не за долгій часъ погоились» [4, арк. 201]. Видіння Богородиці тут є не банальною тривіальною подією, а парадоксальним випадком, що відзначається посиленою подієвістю за рахунок обітничі героя, яка включає диво в причинно-наслідковий зв'язок.

В. Мейзерський зазначає, що система міфічної комунікації організовується навколо двох полюсів: «Бог – людина» (міф) і «людина – Бог» (ритуал) [8, с. 105]. Зазначимо, що вектор комунікації в досліджуваних оповіданнях може бути різний, тобто і згори вниз і знизу вгору. Практично всі дії людей, які звертаються до Божої Матері, ритуалізовані. Поява Богородиці – відповідь на почуту молитву, обітницю відвідати монастир, прийняти церковні таїнства, участь персонажа в молебні та інше. В оповіданні десятому вказується на поглиблено ритуалізовану поведінку

хворого чоловіка на ім'я Тимофій Неліпович, який не тільки молився, а й постив десять п'ятниць. Посилює цей ритуальний ланцюжок і наказ Богородиці йти до Куп'ятич на сповідь. До речі, персонаж цього оповідання не тільки чує наказ святої, але й відчуває, «же Пресвятая Богородица доткнулася голови его» [4, арк. 201 зв].

Часто Пресвята Діва сама обирає візонерів. В оповіданні третьому Божа Мати з'явилася уві сні прочанину Йоакиму й наказала мешкати у монастирі [4, арк. 196]. Цьому ж пономареві, а не священику, вона озвучує й заборону ховати у церкві княгиню [4, арк. 197].

Якщо характеризувати центральний образ через функції дійових осіб, запропоновані для казкових персонажів В. Проппом у роботі «Морфологія чарівної казки» [9, с. 35 – 73], то зазвичай Богородиця у текстах постає як помічниця, дарителька та цілителька. Скажімо, вона винагороджує персонажа на ім'я Григорій знанням про смертну годину. Причина цього, «же онь служилъ монастыреве Деви Богородици, до того еще не брал жадной заплаты за свою працу» [4, арк. 200 зв].

Іноді Божа Мати виступає у невластивій для себе ролі карательки. В усіх випадках покара настає внаслідок невиконання наказу або застереження святої, неадекватного реагування прихожанина на слова проповідника. Очевидно, що автор використав фольклорні джерела. Наприклад, в оповіданні четвертому є мотив викидання з землі померлої княгині, що була похована у церкві перед образом Куп'ятицької Божої Матері. Ця дія – відповідь на заборону Богородиці робити тут поховання. У разі повторного ігнорування заборони, Богородиця попередила, що Куп'ятицька церква перестане бути благодатним місцем для зцілень людей. Особливо акцентовано на ченцях монастиря, звернення до яких передане з виразною євангельською алюзією: «Поневажь моего приказанья не заховуете, одыметься ласка моя уздоровеня в той церкви поты, поки тоє тело вневечь ся обернет и з шумомъ згинеть, Потымъ инакшыхъ работниковъ (то есть законниковъ) пошлю я до того винограду моего» [4, арк. 197 зв]. Така літературність взагалі-то не була характерна для подібних оповідань. Виразного уснопоетичного походження є й оповідання шосте, де герой покараний у той же спосіб, яким він згрішив:

ченець Веніамін шкріб ножем образ Богородиці Куп'ятицької, щоб дізнатися, з якого матеріалу він зроблений. Згодом Веніамін був замордований чоловіком за допомогою ножа. В оповіданні чотирнадцятому персонаж, перебуваючи в церкві, різко зреагував на слова священника про гріхи, вважаючи, що саме до нього звернені ці дорікання. За сюжетом, це й стало причиною вивиху руки . Після того, як Павло зрозумів свій гріх і звернувся до Богородиці з покайням і проханням про оздоровлення, він отримав бажане [4, арк. 202].

Особливим драматизмом відрізняється п'яте оповідання, де Божа Мати захищає пономаря від злодія, карає останнього заміненням рук, з'являється цьому злодієві, вибачає, коли він кається, виліковує, застерігає від повторення пограбування церкви («грозила ему прудкимъ каранемъ») і, коли той порушує наказ Богородиці (обкрадає церкву в Молдові), його було «на спаленьє проважено» [4, арк. 198 зв]. Це єдине оповідання, де свята з'являється злодієві.

Найбільш повний текст за типом діалогічної екфрази маємо в оповіданні шістнадцятому. Це – видіння жінці, у котрої був тяжко хворий чоловік. Місце видіння – комора, де жінка молилася. Божа Мати дає їй пораду щодо чоловіка: «Нехай оферується до образу моего Купятицкого, и там споведь учинить» [4, арк. 202 зв]. Жінка виступає у функції посередника, переказуючи чоловікові наказ Богородиці. Аналізуючи євангельські чуда, В. Мейзерський відзначив, що «диво реалізується як комунікативний акт, а від його учасників вимагається компетенція, тобто віра як здатність до інтерпретації» [8, с. 117]. Саме віри й забракло хворому чоловікові. Хибне тлумачення почутого привело його до швидкої смерті: «Не вериль тому и сфукал еи, для того болшимъ за годину бодемъ знятый, з сего света на оный свет уступити мусиль» [4, арк. 202 зв].

Оповідання з Богородицею у ролі карательки порушують норму, тобто церковну догму про Богородицю-заступницю, й не відповідають очікуванням читачів, підготовлених іншими текстами до позитивного розгортання сюжету.

На особливу увагу заслуговують оповідання про біснுவатих. Як і в євангеліях, ці люди не просять про зцілення й не прагнуть його. Їх хтось приводить до монастиря, як-от Марину Токаревську-Петровську, яку «поймано и до монастыря Купятицкого связаную

привезено, и пред образом Пречистой Девы Богородици поставлено» [4, арк. 202 зв – 203]. Пелагія Трушкова з оповідання п'ятнадцятого приводить сина до «образа Купятицького Пресвятой Богородици, просячи єи о здоровья» [4, арк. 204 зв]. Зцілення як бажана подія в цих текстах вписане в причинно-наслідкову структуру: воно настає тільки після триденного набожества ченців у першому випадку та материнської молитви – в другому.

Алюзії до євангельських оповідей про воскресіння людей Ісусом має оповідання дванадцяте, в якому юнак Павло впав з риштувань і його «праве мертвого з церкви вынесено» [4, арк. 202]. Внаслідок молитви ченців перед чудотворним образом через добу юнак ожив і незабаром повністю зцілювся.

Отже, мета ідеального наративу – поінформувати про подію та спонукати реципієнтів пережити той же досвід – досягається підбіркою цікавих колоритних сюжетів. Окрім художньої ролі оповідання ректора Києво-Могилянської колегії, ігумена Братського монастиря Іоанікія Галятовського виконували й дидактичну мету – підказували читачам і слухачам сценарій поведінки в кризовій ситуації, тобто спонукали до духовного очищення й віри в святині.

Подальше вивчення теми покаже, які функції виконував образ Божої Матері в культурі українського бароко. Розробка поставленої проблеми пов'язана з прочитанням проповідницьких, агіографічних, полемічних та літургійних творів цього періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Baranowicz Lazar. Żywoty świętych. – Kijow: Друк. Києво-Печ., 1670. – 8+764+3 с.
2. Барт Р. Введение в структурный анализ повествовательных текстов / Р. Барт // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму. – Москва, 2000. – С. 196 –238.
3. Брагинская Н. «Картины» Филострата Старшего: генезис и структура диалога перед изображением / Н. В. Брагинская // Одиссей. Человек в истории. Картина мира в народном и ученом сознании. – Москва, 1994. – С. 275 – 306.
4. Галятовський Іоанікій. Небо нове з новими звездами. – Могилів, 1699. – 2+216+9 арк.

5. Кальнофойський Афанасій. Тєратовруґма. – К.: Друк. Києво-Печ. Лаври, 1638. – 34+322 с.

6. Кметь І. Ф. Образ Божої Матері у фольклорі: українська апокрифічна традиція: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.07 / Кметь Ірина Федорівна. – Л., 2009. – 18 с.

7. Лотман Ю. М. Символические пространства. О понятии географического пространства в русских средние вековых текстах // Лотман Ю. М. Семиосфера. – СПб., 2000. – С. 297 – 303.

8. Мейзерский В. М., Перформативные модели в системе библейского текста / В. М. Мейзерский // Рациональность и семиотика дискурса. – Киев, 1994. – С. 104–130.

9. Письма преосвященного Лазаря Барановича с примечаниями. – 2-е изд. – Чернигов: Тип. Ильинского монастыря, 1865. – 364 с.

10. Пропп В. Морфология сказки. – Л.: Academia, 1928. – 152 с.

11. Сиротинська Н. Перло многоцінне: музично-поетичний світ богородичної гимнографії. – Л.: Видавець Тетюк Т., 2014. – 334 с.

12. Страдомский А. История просвещения и гражданского образования в России. Лазарь Баранович, архиепископ Черниговский и Новгород-Северский / А. Страдомский // Журнал Министерства народного просвещения. – 1852. – Т. LXXV. – С. 1–104.

Е.МАТУШЕК

ОБРАЗ БОГОРОДИЦЫ В УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XVII ВЕКА

В этой статье рассматривается литературный образ Купятицкой иконы Богородицы из книг архиепископа Черниговского и Новгород-Северского Лазаря Барановича *Żywoty swętych* и ректора Киевской коллегии Иоанникия Галятковского «Небо новое». Рассказы-мираклы анализируются как нарративные тексты, основным событием которых является богородичное чудо. Образ Божьей Матери рассматривается через его основные функции (Помощница, Заступница, Целительница, Даритель и др.).

Ключевые слова: образ Богородицы, нарратив, рассказ-миракль, функции действующих лиц.

O. MATUSHEK

THE IMAGE OF THE VIRGIN IN THE UKRAINIAN LITERATURE OF THE SECOND HALF OF XVII-th CENTURY

The task of this article is to analyse the manifestation of the image of the Virgin in the literature of the XVII-th century. The objects of our investigation were both literary works of Ukrainian Baroque writers – Ioanykiy Galiatovs'kyy and Lazar Baranovych and non-verbal text – Kupiatychy icon of the Virgin.

In this article this icon is considered as a literary image in the books of Chernigiv and Novgorod-Sivers'kyy archbishop Lazar Baranovich «Żywoty swętych» and the rector of Kyiv Mohyla collegium Ioanykiy Galatovs'kyy «New heavens». The miracle-stories are analyzed as narrative texts, in which the miracles are the main events. In the book of «New heavens» any trip to the icon associated with the theme of changing the physical state of a person following the confession, prayer, sincere repentance and the sacrament, that are a purely religious forms of communication with God. Virgin transmits and directs its power through the Kupiatychy icon for people who need her help. So the image of Virgin is studied across its functions (Helper, Protector, Presenter and others). According to the author's observations in most cases Our Lady is shown as a Healer of people and their Helper. Sometimes it acts as an atypical function Avenging people for their sins.

According to the observations of the author, Ioanykiy Galyatovs'kyy used as book and folkloric sources. According to the preacher, miracle-stories serve to the moral teachings of Christians, to strengthen their faith, an apology for the church. They can be used with polemical purpose.

In this paper we study the miracle-stories as the plot texts, which operate a limited number of characters. The sacred sphere is represented by the Virgin Mary. The profane sphere is introduced by the villagers from Kupiatychy and other places.

We also paid attention to the art space of this miracle-stories. The author concludes that it is arranged concentrically. Most sacred place is a church, where is the miraculous icon. The time of the main events correlated with real time - the miracles, described in the book, taken place from 1607 to 1634 year.

In this paper we also study ecphrasis showing the visions of Virgin.

Keywords: image of Virgin, narrative, miracle-story, functions of actors, ecphrasis.